

E. Nieznański

Sprawozdanie z XVIII Międzynarodowego Kongresu Psychologicznego w Moskwie 1966 r.

Studia Philosophiae Christianae 3/1, 363-380

1967

Artykuł został zdigitalizowany i opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

Z POSIEDZEŃ NAUKOWYCH

Nieżnański E.

Sprawozdanie z XVIII Międzynarodowego Kongresu Psychologicznego w Moskwie 1966 r.

Ślaga Sz. W.

Sprawozdanie z III Sympozjum Filozofii Przyrody w Bardo Śląskim 1966 r.

Komunikaty z posiedzeń naukowych Wydziału Filozofii ATK.

XVIII INTERNATIONAL CONGRESS OF PSYCHOLOGY

August 4—11, 1966, Moscow, USSR. (Sprawozdanie¹)

1. Geneza XVIII Kongresu Psychologii (jego epistemologicznych założeń).
2. Struktura Kongresu:
  - 2.1 kategorie uczestników i zajęć,
  - 2.2 forma przebiegu posiedzeń,
  - 2.3 ramowy skład treści posiedzeń.
3. Przegląd rozważanych zagadnień.
4. Węzłowe miejsce psychologii w systemie nauk (teza kongresowa).
5. Psychologia czy psychologiczna interpretacja (problem na marginesie Kongresu).

1: Geneza XVIII Kongresu Psychologii (jego epistemologicznych założeń)

XVIII Międzynarodowy Kongres Psychologii zorganizowany przez Międzynarodowe Towarzystwo Nauk Psychologicznych (International Union of Psychological Sciences) obradował w Moskwie, w dniach 4—11 sierpnia 1966 roku, pod przewodnictwem A. N. Leontiewa profesora Uniwersytetu Moskiewskiego. Charakter treści głoszonych na tym Kon-

---

¹ Niniejsze sprawozdanie w głównej mierze zostało oparte na publikacji: XVIII Międzynarodowy Psychologiczny Kongress, Tiezisy Soobszczenij, t. I, II, III, Moskwa 1966. Natomiast pierwszy rozdział tego sprawozdania został opracowany na podstawie artykułu: M. G. Jaroszewskiej, Progiess psichologii i międzynarodnyje psichologiczeskije kongriessy, Woprosy filozofii, 7, 1966.

gresie, wybór najczęściej przyjmowanych na nim założeń epistemologicznych staje się szczególnie zrozumiałą w kontekście historii wszystkich poprzednich siedemnastu kongresów. I tak, pierwszy projekt samego tylko zwoływania międzynarodowych kongresów psychologii postulował już wykluczenie z programu obrad „wszelkich dyskusji nad metafizycznymi pytaniami”. Z projektem tym wystąpił w 1881 roku Polak, psychofizyk i psychofizjolog, docent uniwersytetu we Lwowie Julian Ochorowicz.

Pomysł Ochorowicza doczekał się realizacji dzięki inicjatywie powstałego w 1885 roku Paryskiego Towarzystwa Fizjologicznej Psychologii, które zorganizowało w roku 1889 w Paryżu pierwszy „Kongres Fizjologicznej Psychologii”. Na kongresie tym wszystkie wypowiedzi były przeważnie skierowane przeciw introspekcji i przeciw indeterminizmowi lub akcentowały potrzebę wiązania badań psychologicznych z fizjologią mózgu i organów zmysłowych. Aby do obrad przyszłych kongresów przyciągnąć również „czystych” psychologów a nawet filozofów, N. J. Grot zaproponował następną zjazd psychologów nazwać „kongresem psychologii eksperymentalnej”.

II Międzynarodowy Kongres Psychologii, który obradował w Londynie w 1892 roku, odznaczał się szczególnie wyrazistym nastawieniem antyindeterministycznym i to zwłaszcza w krytyce Wundta koncepcji woli przeprowadzonej w odczycie N. N. Langego „Elementy woli” i wykładzie H. Münsterberga „Psychologiczne podstawy woli”.

Na III Kongresie (München, 1896) doszło do ostrego sporu pomiędzy Pawłem Fleksięm a przewodniczącymi kongresu — Karolem Stumpfen i Teodorem Lipsem. Fleksig utrzymywał, że „popularna” (życiowa) psychologia jest bardziej użyteczna dla neuroanatomii niż akademicka psychologia, z jej nastawieniem na sterylną-introspekcyjną analizę świadomości. Tej wypowiedzi przeciwstawił się Stumpf twierdząc, że teza Fleksiga jest podobna postulowaniu w fizyce nawrotu do „czterech elementów”. Natomiast Lipps opowiadał się za introspekcyjnym badaniem faktów świadomościowych jako jedynym zadaniem psychologii. Rosyjski lekarz Władimir Biechtieriew — krytykując tezę Lippsa — uznał ją za wypowiedź nie nadążającą za duchem czasu i nauki. Twierdził, że psychologia wieku przyszłego pójdzie w kierunku postulowanym przez Sieczenowa, który na pytanie: „kto powinien uprawiać psychologię” odpowiedział — „Fizjolog”. Biechtieriew wyraził przekonanie, że psychologię z powodzeniem mogą uprawiać jedynie — fizjolog i psychiatra.

Na IV Kongresie (Paryż, 1900) Th. Ribot a także H. Ebbinghaus w swoich odczytach programowych upatrywali: we wznowieniu więzi z neuro-fizjologią, w dalszym rozwoju sfery doświadczalnych badań — sedno rozwoju psychologii w nowym stuleciu. Biorący udział w tym kongresie filozofowie, w swoich wystąpieniach opowiadali się za wręcz

przeciwnym kierunkiem badań. Między innymi amerykański filozof P. Karus nawoływał psychologów do rozważania metafizycznych problemów duszy.

Na V Kongresie (Rzym, 1905) Teodor Lipps w wykładzie „Drogi psychologii” opowiedział się za stosowaniem metody introspekcyjnej w nowym, niewundtowskim jej wariacie. Zagadnienie „introspekcji” i „świadomości” — na tym kongresie — stało się problemem szczególnie ważkim w związku z badaniami Szkoły Würzberskiej.

Na VI Kongresie (Genewa, 1909), była prezentowana nowa metoda analizy zależności „psychicznego” od „cielesnego” wychodząca — nie jak dotąd z rozważań więzi łączących zdarzenia psychiczne ze strukturą mózgu, lecz — z „wyprowadzania” tych zdarzeń ze związków organizmu z jego środowiskiem. Kongres ten pozostawał pod urokiem pawłowowskiej nauki i szereg jego wykładów było poświęconych refleksologii. Szczególnie oryginalne postulaty stawiał J. Loeb, według którego „fakty psychologii należy zrobić dostępnymi analizie metod fizycznej chemii”. Na tym kongresie O. Külpe wystąpił w obronie metody introspekcyjnej, której przyszłość upatrywał „w specyfikacji i uściśleniu samoobserwacji”.

VII Kongres (Oxford, 1923) w głównej mierze ześrodkował swoją uwagę na problematyce metodologicznej. Między innymi o testach i metodach ich analizy mówili L. Thurston i O. Lipmann.

Na VIII Kongresie (Groningen, 1926) występowali z odczytami głównie przedstawiciele dwu kierunków: psychologii „rozumiejącej” i „gestaltizmu”. Przeciw przyczynowemu tłumaczeniu zjawisk psychicznych wystąpił uczeń Diltheya Edward Spranger, który twierdził, że osobowość należy wyjaśniać nie kauzalnie, lecz w kategoriach kulturowych wartości i norm. Gestaltysty: K. Koffka, K. Lewin, M. Wertheimer podkreślili w swoich referatach moment determinującej zależności części od struktury. Na kongresie tym wystąpił także William Stern z ideą „personalistycznej psychologii”, a Ernest Kretschmer omówił zagadnienie korelacji między budową ciała i charakterem. Równocześnie Szkoła Würzberska zaniechała nauczania o metodzie eksperymentalnej samoobserwacji, a jej uczeń K. Bühler mówiąc o funkcjach języka wyłożył własną koncepcję bezpośredniego związku myślenia z mową. Na kongres ten przyjechała tylko nieliczna grupa psychologów amerykańskich; w szczególności nie przybyli zwolennicy nowego kierunku — „psychologii bez psychiki”, tj. behawioryzmu, gdyż uważali „starą” psychologię za „średniowieczny” przeżytek.

W IX Kongresie (New Haven, 1929) uczestniczył Pawłow, który przedstawił zarys nauki o „wyższych czynnościach” systemu nerwowego. Z tezą o kryzysie psychologii wystąpił K. Bühler w wykładzie „Przeżywanie, zachowanie się, produkt działania”. Dla przezwyciężenia tego „kryzysu” Bühler postulował potrzebę zjednoczenia przeciwsta-

wiąjących się sobie wzajemnie kierunków: introspekcyjnej psychologii, behawioryzmu i „psychologii ducha”.

Na X Kongresie (Kopenhaga, 1932) Wolfgang Köhler ponowił tezę o „kryzysie” i snuł przewidywania, że „jeżeli nie wykryjemy w najbliższym czasie nici wiążącej psychologię, to w krótkce zupełnie zatimizujemy się”. Szwajcarski psycholog i pedagog Edward Clapparède zaproponował, aby wszystkie psychiczne procesy traktować jako instrumenty sterowanego potrzebami przystosowania się do warunków życia.

Na XI Kongresie (Paryż, 1937) Kurt Koffka wystąpił z krytyką „prawa efektu” E. Thorndike’a, a F. Buytendijk zdecydowanie odrzucił koncepcję zachowania się jako sumy elementarnych refleksów, o ile przy tym ignoruje się: ukierunkowanie procesów, emancypację do strukturalnego uwarunkowania, wzajemny związek między układem centralnym i peryferycznym, uczestniczenie zewnętrznego świata we funkcji. Z teologiczną koncepcją psychologii wystąpił W. Mc Dougall.

XII Kongres (Edynburg, 1948) zajął się przede wszystkim problematyką psychologii społecznej i inżynierskiej.

Na XIII Kongresie (Stockholm, 1951) P. Lersch twierdził, że życie psychiczne to swoistego rodzaju dialog między jaźnią i światem. Psychologia zachowania się rozpatruje ten dialog z punktu widzenia świata, psychologia przeżyć — ze stanowiska subiektywnego. Pierwsza uwzględnia horyzontalny plan druga — wertykalny, a obie dopełniają się wzajemnie.

XIV Kongres zebrał się w Kanadzie (Montreal, 1954). Na tym kongresie dominowało nastawienie na wiązanie psychologii z neurofizjologią. Szczególnie wystąpienia kanadyjskich uczonych były poświęcone nowym metodom neurologicznych badań elektrycznej aktywności mózgu — technice mikroelektrodowej. B. M. Tjepłow zreferował zagadnienie typologicznych właściwości systemu nerwowego z punktu widzenia psychologii indywidualnych różnic. R. Granit mówił o wpływie centralnych ośrodków nerwowych (korowych i podkorowych) na procesy w receptorze wzroku.

Problemy psychofizjologii znalazły się w centrum uwagi także na XV Kongresie (Bruksela 1957). Specjalnie wiele rozważań poświęcono stosunkom, jakie zachodzą między bioelektryczną aktywnością wyższych ośrodków nerwowych a procesami zachowania się i świadomości. Elektrofizjologiczne dane były traktowane jako wskaźniki tych procesów.

Na XVI Kongresie (Bonn, 1960) rozpatrzono między innymi zagadnienie wykorzystania teorii informacji w psychologii. Iwo Kohler sprawiedliwie zauważył, że przekład starych problemów na nowy żargon nie jest jeszcze bynajmniej rozwiązaniem tych problemów.

XVII Kongres zebrał się w Waszyngtonie w 1963 roku. Przewodniczący tego kongresu E. G. Boring zwrócił uwagę na to, że w nauce

konieczną sprawą jest zwracanie się do historii w tym celu, by poprzez genetyczny kontekst zagadnień znaleźć do nich nowe teoretyczne podejście. W wykładzie „Plody ekklektyzmu — gorzkie czy słodkie” Gordon Olport stwierdził, że widzi tylko jedną możliwość zbudowania kiedykolwiek psychologii wszechobejmującej zagadnienia rozważane w różnych współczesnych kierunkach psychologii — przyznać słuszność przeciwnym koncepcjom i modelom. Te koncepcje podzielił na dwie kategorie: fizykalno-deterministyczne (behawioryzm, nauka o refleksach warunkowych, cybernetyka, teoria informacji, ortodoksyjna psychoanaliza, koncepcja homeostazy i inne) oraz koncepcje stwierdzające, że „człowiek uczestniczy w swoim własnym losie” (personalizm, egzystencjalizm, większość wersji fenomenologii i inne).

2: Struktura XVIII Międzynarodowego Kongresu Psychologii (systemu ludzi i zdarzeń)

2.1: Kategorie uczestników i zajęć

2.1.1: Na moskiewskim Kongresie Psychologii było ponad 5000 uczestników. Należeli oni do kategorii delegatów lub gości Kongresu. Delegaci należeli do grupy mówców bądź tylko słuchaczy. Mówców było około 600. Wśród nich trzech wystąpiło z wykładem 90-minutowym, około 280-ciu z wykładami 15—20-minutowymi, pozostali mówcy dysponowali czasem 5—10 minut. Wielu uczestników zgłosiło referaty, które ukazały się w drukowanym materiale Kongresu. Ogółem referatów odczytanych lub tylko drukowanych było około 1600.

2.1.2: Na Kongresie były prowadzone cztery kategorie zajęć: „wieczorne lekcje”, sympozja, „sesje tematyczne” oraz demonstracje filmów i wystaw. Forma zajęć nazywana wieczorną lekcją (90-minutowy wykład późnym wieczorem) została wprowadzona na IX Międzynarodowym Kongresie Psychologii (New Hawen, 1929) i odtąd jest praktykowana jako szczególne wyróżnienie dla psychologa, któremu powierza się jej prowadzenie. Na moskiewskim kongresie zaszczytu głoszenia wieczornej lekcji dostąpili: Jean Piaget, Neal E. Miller, Anatolij Aleksandrowicz Smirnow. Na XVIII Kongresie zostało zorganizowanych 37 sympozjów. Każde z nich trwało około 180 minut, było poświęcone jednej ogólnej dziedzinie zagadnień i składało się z kilkunastu referatów, koreferatów lub głosów w dyskusji. Nadto odbyło się dziesięć 180-minutowych sesji tematycznych. Każda z nich składała się z około dziesięciu 15-minutowych wykładów. Sesje tematyczne w przeciwieństwie do sympozjów nie przewidywały dyskusji.

2.2: Forma przebiegu posiedzeń

Posiedzenia odbywały się równocześnie w pięciu różnych salach, wobec czego z 47-miu sympozjów lub sesji tematycznych trzeba było wybierać i uczestniczyć w co najwyżej dziesięciu. Ambitnym zamierze-

niem organizatorów była próba wypracowania formy: kongresu bez wykładów, kongresu polegającego na samej tylko dyskusji. Poważnym osiągnięciem w realizacji tego frapującego wzoru zapowiadanej formy przebiegu przyszłych kongresów psychologii było wydrukowanie materiałów posiedzeń nie po lecz przed Kongresem.

2.3: Ramowy skład treści posiedzeń

Treść wszystkich (50) kongresowych posiedzeń — tj. co najmniej 284-ech wykładów głównych (czyli trwających nie mniej niż 15 min., — dotyczyła zagadnień dających się wydzielić w pięć grup. Jedna z nich, to biologiczne i fizjologiczne problemy psychologii — 14 posiedzeń (82 wykłady). Następną grupą — dotyczyła ogólnej psychologii eksperymentalnej — 19 posiedzeń (109 wykładów). Trzecia grupa omawianych treści, to dział psychologii rozwojowej — 8 posiedzeń (54 wykłady). Czwarta grupa — 6 posiedzeń (37 wykładów) — była poświęcona sprawom psychologii osobowości i psychologii społecznej. Wreszcie, na trzech posiedzeniach (12 wykładów) rozważano problemy z pogranicza psychologii — z jej epistemologii, historii i stosunku do innych nauk.

3: Przegląd rozważanych zagadnień

3.1: Na sympozjach i tematycznych sesjach poświęconych biologicznym i fizjologicznym problemom psychologii rozważano następujące dziedziny:

- 1) wyniki ekologicznych i etologicznych studiów nad zachowaniem się zwierząt,
- 2) wyższe czynności układu nerwowego i organizacja zachowania,
- 3) orientacyjny refleks, czuwanie, uwaga,
- 4) elektrofizjologiczne korelaty zachowania,
- 5) problemy chemicznej regulacji zachowania,
- 6) fizjologiczne podstawy indywidualnych psychologicznych różnic,
- 7) problemy neuropsychologii,
- 8) badanie procesów zmysłowych na poziomie neuronalnym i behawioralnym,
- 9) biologiczne podstawy śladów pamięci.

3.1.1: Na sympozjum „Ekologia i etologia w badaniu zachowania się” był rozważany stosunek wrodzonych form zachowania się zwierząt do ich środowiska. Przewodniczący tego sympozjum R. Chauvin otworzył posiedzenie terminologicznym wstępem: „Écologie et éthologie”. A. D. Słonim zaproponował podział wrodzonych programów zachowania się u zwierząt na trzy grupy (wzory: reakcji zabezpieczających kontakt z karmiącą samicą, reakcji zwierząt dorosłych, zabawowej aktywności). L. Carmichael wystąpił z tezą, że okres życia płodu (okres brzemienności) jest cechą gatunkową podlegającą prawu: the larger the animal

the longer its fetal life. J. Lát zajął się analizą i porównaniem trzech hipotez (Lorentza, Hulla i Konorskiego—Thorpe'a—Sokołowa) wyjaśniających zjawisko wygasania (przyzwyczajenie, adaptacja) reakcji bezwarunkowych. S. G. Pegelman wykazywał, że niektóre modyfikacje w morfologicznych i fizjologicznych funkcjach „dorosłego” organizmu mogą być opisane jako rezultat wpływów niewłaściwych czynników środowiskowych na ten organizm we wczesnych etapach jego rozwoju osobniczego. K. E. Fabri — na podstawie obserwacji zachowania się małą żyjących w małych stadach — twierdził o istnieniu pewnej formy kontaktu wśród zwierząt — tzw. „demonstracyjnej manipulacji”. Mówca poinformował, że przedmiot manipulacji u zwierząt może również mieć znaczenie sygnału, gdy zwierzę manipulujące przedmiotem jest obserwowane przez inne osobniki. Demonstracyjna manipulacja u małą świadczy o ich możliwościach poznawania na odległość zarówno pewnych cech przedmiotu, jak i następstw manipulowania. I. A. Arszawskij zaproponował reinterpretację prawa biogenezy. Uważał mianowicie, że organizm w procesie osobniczego rozwoju rekapitułuje nie etapy dojrzałych form filogenetycznego rozwoju, lecz — kolejne ontogenetyczne stadia bezpośrednio poprzedzających filogenetycznych form (the organism recapitulates its own periods of growth which have successively changed in the process of ontogenesis in the historic past of the nearest parent generations). A. J. Markowa — powołując się na eksperymenty przeprowadzone na małpach metodą wyboru według modelu — twierdziła, że tworzeniu się „obrazu-przedstawienia” u niższych małą towarzyszą procesy abstrahowania i uogólniania, tj. niższe mały mogą operować atrybutami przedmiotu w czasie jego nieobecności, co — według Markowej — jest wskaźnikiem pamięci i elementarnego myślenia.

3.1.2: Cztery sympozja: „Cybernetyczne aspekty integralnej aktywności mózgu”, „Integralne formy odruchów warunkowych”, „Klasyczne i instrumentalne odruchy warunkowe” oraz „Czynniki i formy uczenia się u zwierząt” były poświęcone grupie zagadnień objętych wspólną nazwą: „wyższe czynności systemu nerwowego i organizacja zachowania”.

3.1.2.1: P. K. Anochin w wykładzie „Cybernetyka a integralna aktywność mózgu” stwierdził, że sukcesy w określaniu mózgowych czynności informacyjnymi modelami, pozostają w prostej zależności od tego, w jakim stopniu adekwatnie poszczególne modele odwzorowują rzeczywiste prawa funkcjonowania mózgu logicznie formalizowane przez neurofizjologów. Zdaniem Anochina istniejące koncepcje integralnej aktywności mózgu — najlepiej przedstawione w pracach Sherrigtona — nie mogą zadowolić współczesnych fizjologów, bo nie ujmują w sposób pełny owej „integralności”. Rzeczywista integracja procesów organicznych

musi być rozważana jako centralno-peryferyczny kompleks (elementów systemu nerwowego i peryferycznych organów) produkujący akt zachowania się. Istnieje tylko jedno kryterium integracji — osiągnięcie przystosowawczego efektu, odpowiadającego wszystkim potrzebom danej sytuacji. W oparciu o przytoczone założenia Anochin podjął się próby określenia „fizjologicznej architektury aktu zachowania się”. Omówieniem „ewolucyjnych aspektów psychofizjologicznej cybernetyki” zajął się G. Razran. Wyróżnił on cztery ewolucyjne poziomy: (1) ubytku (decremental) — utraty informacji przez przyzwyczajenie i hamowanie, (2) przyrostu (incremental) — zysku informacji poprzez łączenie się reakcji słabych z mocnymi (3) połączony (combinative) — straty w ilości a zysku w jakości informacji, (4) znakowy (replicative-symbolic) — zysku zupełnie nowej dziedziny surogatu werbalnej informacji. I. M. Fejgenberg zaproponował nazywać „probabilistycznym przewidywaniem” predyspozycję, gotowość działania dla mającej dopiero zaistnieć sytuacji (predisposition to actions for the coming situation) i utrzymywał, że szereg psychopatologicznych i patofizjologicznych zjawisk obserwowanych w klinice może być rozpatrywanych jako rezultaty naruszenia więzi (correspondence) między gotowością działania a probabilistyczną strukturą wcześniejszego doświadczenia osobniczego. L. C. Gambarian i J. M. Gasparian w wykładzie „Bioniczne aspekty biologicznych systemów” dali wyraz przeświadczeniu, że w aspekcie informacyjnym wzajemne oddziaływanie: organizm-środowisko realizuje się według schematu:

środowisko → receptor → mózg → efektor → środowisko.

Z hipotezą o istnieniu u ludzi statystycznie wypracowanego takiego modelu środowiska, który stanowi podstawę ekstrapolacji zachowania i organizacji „akceptora działania” — wystąpił D. N. Mienickij. Wyraził on między innymi przekonanie, że struktura i porządek takiego modelu (przejawiającego się jako dynamiczny stereotyp) odwzorowują statystyczną strukturę środowiska. E. I. Bojko zaproponował dzielić czasowe związki neuronalne na asocjacyjne (określone przez Pawłowa) i „dynamiczne”. Czasowe związki dynamiczne — twierdził Bojko — nie odtwarzają i nie „powtarzają” (tak jak asocjacyjne) bezpośredniego doświadczenia, lecz oczyszczają, pogłębiają i rozszerzają je poprzez wewnętrzne mechanizmy mózgu.

3.1.2.2: Na sympozjum „Integralne formy czynności odruchowo-warunkowych” rozważono zagadnienia związane z odruchowymi mechanizmami popędu, emocji i dynamicznych stereotypów. L. G. Woronin twierdził, że według refleksologii Pawłowa-Sieczyńskiego wyższa nerwo-psychiczna aktywność jest rezultatem integracji ogółu w życiu indywiduum zorganizowanych reakcji i ich powiązania z wrodzonymi formami reagowania organizmu. L. W. Kruszynskij utrzymywał, że zwierzęta posiadają zdolność przetwarzania doznawanej informacji

a tym samym do ekstrapolacji, tj. elementarnego programowania, przewidywania. Wśród ssaków Kruszynskij oceniał zdolności ekstrapolacji następującym porównaniem: psy > koty > króliki > myszy; dla ptaków: wrony > kury > gołębie; niktę zdolności ekstrapolacyjne — przynawał rybom. D. Krech w wykładzie „Dziedziczenie, środowisko, mózg a rozwiązywanie problemów” — na podstawie behawioralnych, biochemicznych, anatomicznych i genetycznych danych z eksperymentów na szczurach — twierdził, że wzbogacenie behawioralnego środowiska we wczesnym okresie życia zwierzęcia doskonali jego zdolność rozwiązywania problemów (problem-solving ability) i wywołuje anatomiczne zmiany mózgu. Krech wystąpił z hipotezą, że dziedziczność i środowisko kształtują zdolność rozwiązywania problemów w jednokowy sposób: poprzez uformowanie jednakowych chemicznych i anatomicznych atrybutów mózgu. P. W. Simonow podkreślił, że obecnie — tak w psychologicznym jak fizjologicznym aspekcie — należy wyraźnie odróżniać emocje od potrzeb. I. P. Pawłow wiązał emocje z wrodzonymi refleksami bezwarunkowymi i z naruszeniem stereotypu odruchów warunkowych. Simonow zaproponował pewne fizjologiczne tłumaczenie negatywnych i pozytywnych uczuć. Negatywna emocja posiada specyficzny nerwowy aparat, który działa, gdy żywe jestestwo nie dysponuje informacją konieczną i wystarczającą dla zorganizowania czynności wznoszącej zaspokojenie powstałej potrzeby (tj. gdy brak dynamicznego stereotypu przystosowawczej reakcji). Pozytywna emocja jawi się w sytuacji nadmiaru uzyskanej informacji w porównaniu z konieczną — dla programowania. Ilościowym modelem tych zależności ma być formuła: $E = N(In - Ia)$, gdzie „emocja” jest równa iloczynowi „potrzeby” i różnicy między „programową koniecznością” a „uzyskaną informacją”. Simonow także postawił twierdzenie, że orientacyjne refleksy zależą nie od semantycznej lecz od pragmatycznej funkcji bodźca. Elżbieta Fonberg (Instytut Nenckiego, Warszawa) informowała, że podrażnienie pewnych ośrodków struktur podkorowych produkuje różnego typu stany emocjonalne i związane z nimi pewne globalne formy zachowania. B. I. Pakowicz wystąpił z twierdzeniem, że sytuacyjny refleks warunkowy należy rozpatrywać nie jak rodzaj warunkowego odruchu na kompleksowy bodziec, lecz jako kompleks reakcji warunkowych, mogących — w zależności od warunków eksperymentu — łączyć się w łańcuchy różniące się co do składu i stopnia złożoności.

3.1.2.3: Organizatorem i przewodniczącym sympozjum „Klasyczne i instrumentalne refleksy warunkowe” był Jerzy Konorski (z Instytutu Nenckiego Eksperymentalnej Biologii w Warszawie, autor znanej książki „Conditioned Reflexes and Neuron Organization”, Cambridge 1948). Na sympozjum tym G. A. Kimble stwierdził, że ci którzy utrzymują, iż istnieją dwie różne formy uczenia się, zakładają: (1) że reakcje które mogą być uwarunkowane klasycznie i instrumentalnie nie są

takie same; (2) że prawa klasycznego i instrumentalnego odruchu warunkowego są różne. Zdaniem E. A. Asratjana tak zwane instrumentalne refleksy warunkowe zasadniczo nie są różne od klasycznych odruchów warunkowych. J. P. Seward zauważył, że teoria refleksów musi być częścią teorii przystosowawczego (adaptacyjnego) zachowania się. Według tej teorii organizm do działania potrzebuje co najmniej trzech mechanizmów: 1) mechanizm pobudzający, 2) sterujący, 3) zmieniający kierunek (switching).

3.1.3: Na sympozjum poświęconym „orientacyjnemu refleksowi, czuwaniu i uwadze” E. N. Sokołow wyraził przekonanie, że na skutek wielokrotnego powtarzania się podrażnienia formuje się „neuronalny model bodźca”. Orientacyjna reakcja, powstająca przy zmianie podrażnień, jest rezultatem niezgodności nowego sygnału z neuronalnym modelem wcześniej wypracowanym. Na wybiórczy charakter neuronalnych modeli bodźca zwróciła uwagę L. D. Czajnowa. A. B. Kogan stwierdził, że każdy akt uwagi wywołuje charakterystyczne zmiany elektroencefalogramu pod względem desynchronizacji podstawowej rytmiki. Tę desynchronizację Kogan proponuje traktować jako elektrofizjologiczny korelat, wskaźnik uwagi (reagowania uwagą). Także M. Heider podkreślił, że centralne efekty uwagi i pobudzenia produkują specyficzne zmiany korowo wywołanych potencjałów.

3.1.4: Organizatorem i przewodniczącym sympozjum „Elektrofizjologiczne korelaty zachowania” był znany angielski fizjolog W. Grey Walter. N. P. Biechtieriewa i A. I. Trochaczew — na podstawie eksperymentów metodą „głębinowych” elektrod — stwierdzali, że dane elektrosubkortikogramów wskazują, iż głębokie struktury mózgu w znacznie większym stopniu uczestniczą przy powstawaniu różnych zjawisk psychicznych niż się to dotąd uważa. M. N. Libanow, N. A. Gawriłowa i A. S. Asłanow informowali, że pomnożeniu stopnia trudności pracy umysłowej u osób badanych towarzyszył wzrost przestrzennej synchronizacji biopotencjałów. A. A. Gienkin — na podstawie obserwacji elektrycznych procesów rejestrowanych makroelektrodami — twierdził, że poziom asymetrii trwania początkowej i końcowej fazy EEG (the asymmetry level of the durations of ascending and descending EEG phases) charakteryzuje elektroniczne procesy władające pobudzeniem nerwowych aparatów mózgu. Zdaniem Gienkina dane EEG wskazują nie tylko nieokreślone globalne zjawiska, lecz — nawet bezpośrednio związane z mechanizmami przetwarzania informacji w mózgu. E. J. Artemiewa i E. D. Chomskaja stwierdzały, że przy intelektualnej czynności zostaje naruszona normalna prawidłowość rytmicznych oscylacji asymetrii fali alfa (posiadającej okres 7—8 sek.). I. A. Pejmar, W. A. Jegorow, M. L. Modin i E. W. Bondariew wyrazili przekonanie, że przekazywanie informacji w centralnym systemie nerwowym człowieka

jest procesem cyklicznym, w którym każda miejscowa reakcja mózgu wywołuje reakcję generalizowaną, ta zaś z kolei — lokalną w przygotowanych do tego strukturach i tak dalej aż do zrealizowania się refleksu.

3.1.5.1: Na sympozjum „Biochemiczne podstawy zachowania się” były przedstawione materiały dotyczące zmian czynności mózgu pod wpływem czynności biochemicznych. M. E. Bartanjan podkreślił, że między psychologicznym i biologicznym poziomem istnieje obustronny związek. Dobrym modelem dla badania konkretnych mechanizmów takich więzi są psychiczne choroby człowieka. Bartanjan stwierdził, że w syrum u schizofektywnie chorych (schizofrenia okresowa) występuje biologicznie aktywny czynnik, zdolny — przy jego zaszczepieniu eksperymentowanym zwierzętom — wywołać u nich w hipotalamicznej części mózgu wzrost koncentracji katecholaminów (noradrenaliny). A. M. Baru wykazywał, że depresyjne stany cechuje wzrost aktywności hormonalnej, a stany maniakalne — wzrost aktywności tonizującego ogniwa systemu sympatyczno-adrenalnego.

3.1.5.2: Na sympozjum „Psychofarmakologia a regulacja zachowania” były rozważane formy farmakologicznego sterowania zachowaniem się zwierząt. A. N. Kudrin, L. G. Polewoj, N. I. Kapitonow wystąpili z twierdzeniem, że chloropromazin i liczne aminopirazole osłabiają orientacyjne zachowanie się mysz, lecz nie obniżają ich agresywności. D. A. Flioss i E. I. Oczinskaja zauważyli, że trunkwilizatory i cholinolityki działają destrukcyjnie na reakcję ekstrapolacji, podczas gdy adrenolityki, nawet w dawkach toksycznych, nie działają na mechanizm ekstrapolacji.

3.1.6: Sympozjum „Fizjologiczne postawy indywidualnych psychologicznych różnic” zostało zorganizowane dla uczczenia pamięci radzieckiego psychologa Borisa Michajłowicza Tieplowa. Przeważająca część wykładów tego sympozjum dotyczyła zagadnień neurofizjologicznych. Przede wszystkim wypowiedzi: M. N. Borisowej, E. A. Gołubiewej, F. W. Ipolitowa, W. D. Niebylicyna, I. M. Paleja, I. W. Rawicz-Szczerbo, Jana Strelau, M. Yamazaki ześrodkowały swoje treści na neurofizjologicznym aspekcie, w szczególności na problemie struktury i organizacji cech systemu nerwowego, ich wewnętrznej funkcjonalnej formie i fizjologicznych korelatach tych cech. Problemowi związku między określonymi własnościami fizjologicznymi a niektórymi psychologicznymi cechami osobowości zajęli się w swoich wykładach: H. J. Eysenck, M. Marton i J. Urban, C. M. Franks, N. E. Małkowa i I. W. Poljakowa. O podstawowych właściwościach systemu nerwowego jako czynnikach efektywnej działalności człowieka mówili: K. M. Gurewicz, W. I. Roźdestwienskaja, W. W. Suwrowa. Wreszcie wykład N. S. Lejtjiesa został

poświęcony problemowi wzajemnego stosunku typologicznych i rozwojowych cech systemu nerwowego u dzieci.

3.1.7: Zagadnienia neuropsychologii były przedmiotem rozważań na sympozjum „Płaty czołowe a regulacja zachowania”. Na posiedzeniu tym rozważano rolę czołowych płatów kory mózgowej w regulacji najbardziej złożonych form zachowania się. Organizator tego sympozjum A. R. Łuria stwierdził, że neuropsychologiczne badania przeprowadzone w ostatnich 25-ciu latach w laboratorium Uniwersytetu Moskiewskiego wskazują na to, że porażenia czołowych płatów mózgu prowadzą do zaburzeń regulacji stanu aktywności i wprowadzają w nieład złożone programy działania, obniżają zdolność regulacji i kontroli nad złożonymi formami zachowania. E. D. Chomskaja stwierdziła, że u chorych z porażeniami czołowymi płatami mózgu ulegają zaburzeniu struktury tak generalizowanego jak i lokalnego procesu aktywacji. W. W. Lebiedinskij — powołując się na przeprowadzone przez siebie obserwacje i eksperymenty — informował, że chorzy z porażeniami płatami czołowymi z reguły nie mogli ocenić i skorygować popełnionych przez siebie błędów, chociaż dostatecznie dobrze oceniali analogiczne błędy popełnione przez inne osoby. L. S. Cwietkowa twierdziła, że przy porażeniu czołowych systemów mózgu ulegają zaburzeniu wszystkie struktury działania: orientacyjno-badawcza aktywności, układanie planu, ogólnego schematu rozwiązania, a także konfrontacji rezultatów z danymi wyjściowymi.

3.1.8: Na sympozjum „Badanie procesów zmysłowych na neuronalnym i behawioralnym poziomie” zostały przedstawione wyniki doświadczeń przeprowadzonych na zmysłowych procesach słuchowych i wzrokowych. Omawiano również wartość wskaźników wrażliwości zmysłowej, otrzymywanych przy pomocy techniki mikroelektrodowej.

3.1.9: Sympozjum „Biologiczne podstawy śladów pamięciowych” zostało zorganizowane dla omówienia neuronalnych i biochemicznych mechanizmów zapamiętywania. Na tym sympozjum M. R. Rosenzweig wykazywał, że w czasie uczenia się, w mózgu przebiegają dające się mierzyć anatomiczne i chemiczne zmiany. A. N. Czerkanin i I. M. Szejman — na podstawie obserwacji nad wpływem kwasów nukleinowych na procesy zapamiętywania — stwierdzali, że RNA sprzyja tworzeniu się i przejawianiu odruchów warunkowych, natomiast DNA nie wywiera wpływu na ślady pamięciowe. O. A. Kryłow i W. S. Tongur twierdzili, że wprowadzenie RNA do organizmu myszy wywołuje zanik wcześniej wypracowanych odruchów warunkowych, przy czym efekt ten jest tym bardziej wyrazisty im później był osiągnięty refleks warunkowy. Natomiast wprowadzenie DNA nie wywiera żadnego wpływu ani na wrodzone ani na warunkowe odruchy. Według W. M. Okudźawy utrwalanie pamięciowych śladów, w głównej mierze jest uwarunkowane plastycznymi zmianami w aparacie synaptycznym.

3.2: W ramach tzw. ogólnej psychologii rozważane były takie dziedziny zagadnień jak:

- 1) matematyczne modelowanie psychicznych procesów,
- 2) motywy i świadomość w działaniu człowieka,
- 3) eksperymentalne badanie nastawień,
- 4) wykrywanie i rozpoznawanie sygnałów,
- 5) teoria informacji a percepcja,
- 6) procesy przetwarzania informacji,
- 7) percepcja przestrzeni i czasu,
- 8) wrażliwość a percepcja,
- 9) krótkotrwała i długotrwała pamięć,
- 10) pamięć a działanie,
- 11) modele percepcji mowy,
- 12) psychologiczne mechanizmy werbalnych procesów,
- 13) heurystyczne procesy w myśleniu,
- 14) patopsychologia a psychologiczne procesy,
- 15) teoretyczne problemy systemu „człowiek-maszyna”,
- 16) psychologiczne problemy człowieka w kosmosie,
- 17) psychologiczne badania ruchów i czynności.

3.3: Z zakresu psychologii rozwojowej omawiano takie grupy zagadnień jak:

- 1) psychologia formowania się pojęć i umysłowej aktywności,
- 2) badania przebiegu psychicznego rozwoju dziecka,
- 3) rozwój percepcji i aktywności działania,
- 4) mowa a psychiczny rozwój dziecka,
- 5) nauczanie a rozwój umysłowy,
- 6) psychiczny rozwój w warunkach defektów zmysłowych,
- 7) problemy wczesnej ontogenezy zachowania.

3.4: W ramach psychologii osobowości i psychologii społecznej poruszono takie działy zagadnień jak:

- 1) metodologiczne problemy psychologii społecznej,
- 2) społeczne czynniki w rozwoju osobowości,
- 3) rozwój osobowości w warunkach różnych kultur,
- 4) psychologiczne aspekty zachowania się ludzi w małych grupach,
- 5) praca a osobowość.

3.5: Do zagadnień z pogranicza psychologii rozważanych na moskiewskim kongresie można zaliczyć dział historyczny (przede wszystkim „wieczorny wykład” A. A. Smirnowa „Radziecka psychologia i jej rozwój”), dział rozważań epistemologicznych (np. wykład E. W. Szorochowej o radzieckich koncepcjach determinizmu w psychologii) a także „wieczorny wykład” J. Piageta o stosunku i związku psychologii z innymi naukami.

4: Węzłowe miejsce psychologii w systemie nauk (teza kongresowa)

4.1: Jean Piaget w wykładzie „Psychologia, powiązania między dyscyplinami i system nauk” opisał niektóre wzajemne związki łączące psychologię z matematyką, fizyką, biologią, socjologią, lingwistyką, ekonomią polityczną i logiką.

4.1.1: Mówiąc o stosunku psychologii do matematyki Piaget najpierw podkreślił, że psychologia często korzysta z usług matematyki. Przede wszystkim przejmując od niej metody weryfikacji danych statystycznych. Ale szczególnie godny uwagi jest ustawiczny wzrost na gruncie osiągnięć matematyki liczby „struktur” w psychologii. Tak np. K. Lewin, Jonckheere i inni oparli swoje prace na topologii; a teorię gier Tauner zastosował do zagadnienia percepcyjnych progów, zaś J. Bruner — do rozwiązania problemów myślenia. Wbrew jednak powszechnemu przeświadczeniu, że psychologia nie może nic w ogóle oferować matematyce Piaget twierdził i ilustrował przykładami, że również matematyka może korzystać z osiągnięć psychologii poprzez pedagogikę i epistemologię. Nie mogą bowiem dla matematyków być obojętne sprawy metod nauczania matematyki, a te lepiej są znane psychologom. Ponadto i przede wszystkim psychologia może kształtować poglądy matematyków na naturę i podstawy matematyki. Piaget wychodzi z założenia, że istnieją tylko dwie metody analizy problemów dotyczących natury i ujęć matematycznych struktur: 1) analiza formalnych warunków, 2) studia nad genezą i rozwojem tych pojęć. Ale analizy logiczno-formalne wobec osiągnięć Goedela są niewystarczające. Stąd rzeczywistym problemem staje się jedynie zagadnienie sposobów powstawania struktur matematycznych. Jest to kwestia historyczna z zakresu nie tyle socjogenezy co umysłowej ontogenezy. I tak, według Piageta psychologia rozwojowa wykazała: 1) że liczby nie powstają w taki sposób jak o tym sądzili w „Principia Mathematica” Russel i Whitehead, lecz przez pewnego rodzaju dialektyczną syntezę inkluzji i porządkowania, 2) że N. Bourbakiego trzy „macierzyste struktury” (algebraiczna, porządkowa, topologiczna) nie są artycyfjalne lecz „naturalne” i jawią się między 7 a 8 rokiem życia, 3) psychologiczne konstruowanie struktur przestrzennych pozostaje w zgodzie ze współczesnym teoretycznym (a nie historycznym) porządkiem (od topologicznej do euklidesowej struktury), 4) matematyczne przedmioty są niewłaściwymi bytami a ich jakości są im przypisywane poprzez działania.

4.1.2: Nauki fizykalne dają psychologii znacznie więcej niż się zwykle przypuszcza. Przede wszystkim fizyce psychologia zawdzięcza swoje podstawowe teoretyczne modele. W. Kohler np. wyrażał psychologię całości w terminach fizyki elektromagnetycznych pól, a teoria informacji, która jest tak często używana w biologii i psychologii, opiera się na termodynamice. Szczególnie doniosła dla psychologii jest teoria

form równowagi, „przemieszczania równowagi” i cybernetyka, która wypełnia lukę między fizyką a biologią. Także psychologia, zdaniem Piageta, poza radami pedagogicznymi może wyświadczyć pewne teoretyczne przysługi fizyce. Tak np. badania psychologiczne nad kształtowaniem się u dzieci pojęć prędkości i trwania doprowadziły Piageta i innych do wniosku, że pojęcie czasu rozwija się jako funkcja pojęcia trwania, a tym samym został rozstrzygnięty na korzyść relatywizmu spór fizyki klasycznej z relatywizmem o pierwotne pojęcie w określe- niach stosunku prędkości do czasu.

4.1.3: Omawiając stosunek psychologii do biologii Piaget stwierdził, że współpraca tych dwu dyscyplin osiągnęła już znaczny stopień rozwoju. Owocem tej współpracy jest fizjologiczna psychologia, medyczna psychologia i etologia (psychologia zwierząt). Następnie mówca podkreślił zbieżne momenty w psychologii i biologii na przykładzie genetyki i psychologii funkcji poznawczych. Współczesna „populacyjna genetyka” w przeciwstawieniu do genetyki z przed 20 lub 30 lat wyróżnia się przede wszystkim tym, że do dwu podstawowych mechanizmów ewolucji: 1) mutacji i 2) selekcji dodała czynnik trzeci — adaptacji. Psychologiczną teorię inteligencji Piaget opiera na biologicznej relacji między organizmem i środowiskiem. Ludzki mózg jest prawie całkowicie wrodzonym organem regulacji, ale nie posiada on żadnego wrodzonego programu tej regulacji. Program taki wypracowuje na drodze kombinacji dwu poznawczych środków: doświadczenia i endogenicznej regulacji (dedukcji). Inteligencja jest procesem ciągłego stawania się, konstruowania.

4.1.4: Liczne związki wiążą psychologię z socjologią. Podobnie jak etologia łączy psychologię z biologią, rolę pomostu między psychologią i socjologią pełni psychologia społeczna. Piaget wskazał na trzy metody analizy społecznych grup: 1) atomistyczna lub indywidualistyczna, która traktuje grupę tylko jako sumę jej indywidualiów lub ich czynności, 2) metoda „wynurzania” uznająca, że byt społeczny jest rzeczywistością, która wynurza się z łączenia razem indywidualiów, 3) według trzeciej metody, którą wskazuje Piaget i nazywa relacyjną lub dialektyczną — byt społeczny jest systemem interakcji na każdym poziomie i we wszelkich odmianach form, a historyczne następstwo tych interakcji dowodzi i wyjaśnia zarazem sam byt społeczny w jego różnych stadiach jak i rozwój osobniczego zachowania się i świadomości.

4.1.5: Istnieje również szereg momentów wiążących lingwistykę z socjologią, teorią informacji i psychologią. Tak np. istnieje zbieżność lingwistyki F. de Saussure’a z socjologią Durkheima. De Saussure rozważa język jako „instytucję” w sensie Durkheima, tj. jako kolektywny system, którego organizacja opiera się tylko na społecznie wypracowanych regułach i obyczajach i którego przekazywanie jest

zarazem „zewnętrzne” w stosunku do jednostki (np. wychowawcze) i zniewalające. Psycholingwistyka potwierdziła słynne rozróżnienie F. de Saussure'a między językiem jako systemem kolektywnym a mową jako indywidualnym użytkiem tego systemu. Istnieją jednakże znaczne zaniedbania we wzajemnych stosunkach między lingwistyką a psychologią i mają one według Piageta dwa podstawowe powody: pierwszy z nich polega na tym, że nawet znani wybitni lingwiści uważają, iż lingwistyka nie ma nic do zyskania od psychologii myślenia; drugim i podstawowym powodem jest to, że większość lingwistów i całe szkoły logiczne mniemają, że logika człowieka nie tylko stanowi produkt języka, lecz jest nawet jego prostym wyrazem, a całe zadanie lingwistyki sprowadza się do szukania wrodzonych, samowystarczalnych, strukturalnych praw języka. Tymczasem badania w zakresie psychologii rozwojowej wskazują, że operacje logiczne opierają się na języku w znacznie mniejszym stopniu niż się zwykle uważa, a poza tym u człowieka nawet znak werbalny jest tylko specjalnym przypadkiem symbolicznej funkcji i myślenie opiera się na całej tej funkcji, nie tylko na języku.

4.1.6: Odnośnie psychologii i ekonomii politycznej Piaget podkreślił, że łączy je pewien wspólny aspekt rozważań, jakim jest system wartości i mechanizm regulacji. Istnieje pewna wewnętrzna ekonomia organizmu, jego działania. Ekonomiczna regulacja organizmu wyraża się w specyficznej afektywnej regulacji aktywności.

4.1.7: Rozważając stosunek logiki do psychologii Piaget — opierając się na twierdzeniach Goedela — wykazywał, że logika nie ma żadnej statycznej podstawy, lecz przeciwnie podlega z zasady ciągłemu konstruowaniu. O ile matematyczna logika pragnie być „logiką bez podmiotu” („logic without a subject”) to nie jest też niemożliwe istnienie „podmiotu bez logiki”. Ale jeżeli logik sam siebie zapyta o sposób konstruowania logiki, to przecież nie może twierdzić, że bierze ją z niczego. Właśnie psychologia rozwojowa daje odpowiedź na pytanie o genezę struktur logicznych. Logika nie jest apriorycznym instynktem, ani dobrze skonstruowanym ogólnym językiem lecz naturalnym efektem skoordynowanej aktywności systemu nerwowego, życia umysłowego i społecznych kontaktów.

4.2: W systemie nauk psychologia bywa umiejscawiana na różne sposoby zależnie od przyjętej zasady klasyfikacji.

4.2.1: W linearnej klasyfikacji nauk przejętej od A. Comte'a system nauk przyjmuje postać szeregu zaczynającego się od matematyki a zakończonych biologią i socjologią. Psychologia w tym układzie zajmuje właśnie miejsce między biologią a socjologią. Jednakże system nauk zdaniem Piageta nie może być porządkiem liniowym, bo 1) w takiej klasyfikacji nie wiadomo gdzie umieścić logikę: na początku czy na

końcu. 2) bo w każdej nauce należy rozważać a) jej przedmiot, b) teoretyczną strukturę, c) jej własną epistemologię, a wzajemne związki nauk brane w tych trzech aspektach nie dadzą się ująć w szereg liniowy.

4.2.2: Nielinearną klasyfikację nauk zaproponował radziecki dialektyk B. Kedroff. Jego diagram jest pewnego rodzaju trójkątem. Nauki przyrodnicze zajmują górny wierzchołek tego trójkąta, wierzchołek lewy u dołu — nauki społeczne, a dolny prawy — dyscypliny filozoficzne (logika i gnoseologia). Matematyka zajmuje pozycję między naukami przyrodniczymi a filozoficznymi, zaś nauki techniczne — między przyrodniczymi a społecznymi. Psychologia zajmuje środek tego trójkąta i wiąże ją tylko trzy gałęzie z nauką trzech wierzchołków diagramu.

4.2.3: Zdaniem Piageta więzi między naukami są relacjami obustronnymi czy nawet kołowymi lub spiralnymi. Chociaż logika, matematyka lub fizyka nie zależą od psychologii pod względem metod lub teoretycznych struktur, to jednak opierają się na niej poprzez swoją epistemologię.

5: Psychologia czy psychologiczna interpretacja (problem na marginesie Kongresu)

Ze stanowiska psychologii introspekcyjnej rzecz biorąc, współczesna psychologia eksperymentalna byłaby — jak się wydaje — nie psychologią lecz psychologiczną interpretacją zdarzeń pozapsychicznych (zachowania się; zmian strukturalnych, chemicznych, energetycznych w systemie nerwowym). Z tego też punktu widzenia współczesnej fizjologiczno-behawioralno-funkcjonalnej psychologii można by postawić zarzut omyłki w wyborze przedmiotu: podobnie jak przedmiotem historii nie są ślady minionych wydarzeń lecz same te wydarzenia, tak i psychologia powinna być nauką nie o pozapsychicznych skutkach przebiegów psychicznych lecz o samych tych przebiegach. Jednakże ta analogia z historią jest jednostronna, bo pomija istniejący odwrotny kierunek więzi — oddziaływania „pozapsychicznego” na „psychiczne”. Psychologia eksperymentalna ujmuje właśnie fakty psychiczne w ich „kontekście” pozapsychicznym. Psychologia nie może ustalać relacji między samymi tylko aktami introspekcyjnymi, bo w ten sposób nie tylko by rozważaną rzeczywistość zawężyła lecz i „okaleczyła”. Z drugiej strony jednak nie należy ignorować tego momentu, że psychologię interesuje tylko ta realna dynamiczna wieloargumentowa relacja, w której przynajmniej jednym członem jest akt introspekcyjny (zdarzenie znane bezpośrednio jedynie poprzez introspekcję). Zaprzeczanie czy choćby lekceważenie użyteczności introspekcji jest niekonsekwencją: introspekcja jawnie nieużywana jako metoda obserwacji bywa skrycie nadużywana jako metoda interpretacji. Do metodologicznych problemów psychologii należałoby

dołączyć problemy metodologicznej interpretacji. Czym są — tak ostatnio modne — modele w psychologii? Prawdopodobnie złożonymi znakami, które można dzielić na naturalne (np. forma określonego aktu zachowania się jako wskaźnik jakościowej struktury psychicznego uwarunkowania tego aktu) i sztuczne, językowe (np. formuła $F=m \cdot a$ jako fizyczny model ilościowych stosunków dla „siły”, jaką wywiera świadomość wartości zamierzonego rezultatu, początkowej psychicznej „bezwładności” i wywieranego „przyśpieszenia” w procesie realizacji celu). Jakie istnieją rodzaje psychologicznego modelowania? Być może naturalne modele trzeba dzielić na: kauzalne, funkcjonalne, formalne, materialne. W jakim stopniu psychologiczna interpretacja jest adekwatna (czy psychologiczne modele są izomorficzne czy też polimorficzne względem swoich prototypów)? Nie wydaje się, żeby wartość takich pytań była iluzoryczna, jednakże nie znajdują one rozwiązań z tej właśnie racji, że psychologiczne modelowanie jest „praktyką”, która nie posiada jeszcze teorii.

E. Nieznański

Sprawozdanie z III Sympozjum Filozofii Przyrody w Bardo Śląskim

Bardo Śląskie, po Rościnnie k/Poznań i Miejsu Piastowym stało się w dniach od 15—21 września 1966 r. miejscem trzeciego z kolei sympozjum zorganizowanego staraniem Koła Filozofii Przyrody S. KUL, poświęconego tym razem biologii organizmalnej. Ta koncepcja biologiczna traktuje o organizmie jako systemie (układzie) otwartym, który w swej zmienności w czasie pozostaje stale w stanie stacjonarnym, czyli w stanie równowagi dynamicznej i wykazuje zjawisko ekwifinalności, tzn. że stan końcowy układu, w którym nie pojawiają się warunki początkowe, osiągnąć jest różnymi drogami. Teoria ta ma na celu ustalenie w granicach metody naukowej ścisłych praw (tzw. systemowych) rządzących istotami żywymi poprzez badanie całości, organizacji i uporządkowania.

Odczyt dr Sz. W. Ślęgi z ATK n. t. „Charakterystyka koncepcji organizmalnej” wprowadził uczestników w ogólną problematykę tego szeroko dziś rozpowszechnionego kierunku biologii teoretycznej. Referent wskazał na teoriopoznawcze i przedmiotowe uwarunkowania powstania i rozwoju teorii oraz przedstawił zasadnicze punkty organizmalizmu w wersji reprezentowanej przez jego twórcę — Ludwika von Bertalanffy’ego.

Dr Cz. Wojtkiewicz z KULU podjął próbę epistemologiczno-metodologicznej analizy teorii organizmalnej uwzględniając szczególnie sprawę specyficzności pojęć biologicznych oraz redukowalności (lub nie) pojęć teleologicznych do nieteleologicznych, Za Mortonem Becknerem (The